

Fliseryds kyrkogård

Fliseryds församling, Växjö stift, Kalmar län

Kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar/
begravningsplatser i Växjö stift 2005

KI Fliseryds kyrkogård 066

Magdalena Jonsson
Kyrkoantikvariska rapporter 2005, Kalmar läns museum

Innehåll

INLEDNING	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Kulturminneslagen och Begravningslagen	3
Kulturhistorisk bedömning	4
Inventeringens uppläggning och rapport	4
Kort kyrkogårdshistorik	5
Växjö stift – en kort historisk	5
FLISERYDS KYRKOGRÅRD	7
Kyrkomiljön	7
Kyrkan	7
Kyrkogårdens historik	7
Beskrivning av kyrkogården idag	10
Beskrivning av enskilda kvarter/områden med kulturhistorisk bedömning	12
KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGRÅRDEN I DESS HELHET	19
ARKIV OCH LITTERATUR	
Bilagor:	
Kulturminneslagen	

INLEDNING

Bakgrund

Svenska kyrkan har sedan kristendomens införande svarat för begravning och omhändertagande av döda. I varje socken har inrättats kyrkogårdar för ändamålet. I en stor del av Sveriges församlingar utgör kyrkogården den äldsta bevarade delen av församlingens anläggningar. Ofta har kyrkogården medeltida ursprung. Sedan Svenska kyrkan och staten skildes åt har kyrkan ansvaret för sina egna kulturarvsfrågor. Kunskapen om kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden är dock fragmentarisk. Detta medför att skötseln av den vigda platsen ofta saknar antagna riktlinjer eller vårdprogram där kulturarvshänsyn utgjort planeringsförutsättning. Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering i Växjö stift.

Begravningsväsendet i Sverige är numera en statlig angelägenhet bekostad av begravningsavgiften men den utförs fortfarande som under tidigare århundraden av kyrkan. Varje församling eller samfällighet som önskar söka kyrkoantikvarisk ersättning för värden av kulturarvet måste före 2009 ha upprättat en av stiftet godkänd vård- och underhållsplanering. Denna planering skall visa hur kulturarvets värden skall bevaras. Det är såväl på församlingsnivå som på stiftsnivå nödvändigt att ha kunskap om det kyrkliga kulturarvet. Såväl kortsiktig som långsiktig planering är ett ansvar för båda. För stiftets innebär planeringen att bruka de gemensamma resurserna på ett ändamålsenligt sätt. Den kyrkoantikvariska ersättningen förutsätter en övergripande kunskap om de kulturhistoriska värdena för att medlen skall göra största möjliga kulturhistoriska nytta. Länsstyrelsen skall i sin myndighetsutövning stödja detta arbete samt har ett regionalt tillsynsansvar för kulturmiljövärden.

På uppdrag av Växjö stift utför Kalmar läns museum inventeringen av kyrkogårdar/ begravningsplatser inom stiftets del av Kalmar län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och omfattar de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagens § 4. Lagen gäller begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet.

Syfte

Den översiktliga inventerings syfte är att:

- ta fram övergripande kunskap om kulturarvet som underlag för församlingens/ samfällighetens planering för och förvaltning av kyrkogårdar och begravningsplatser
- ta fram underlag för myndigheter och kyrkan regionalt för handläggning av kyrkoärenden enligt kulturminneslagen och olika finansiella stödsystem
- skapa ett gemensamt kunskapsunderlag för kulturhistorisk värdering och prioritering samt i sig utgöra ett samlat forskningsmaterial
- dessutom verka för ökad förståelse för kyrkogårdens kulturarv såväl lokalt som i kontakter mellan kyrkan och samhället

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m m (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen). Begravningslagen (SFS 1990:1144).

anger att en gravvård ägs av gravrättsinnehavaren. När en gravanordning har blivit uppsatt, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, en familj, stilhistoria och begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån skilda kriterier bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande - material, konstnärligt utförande eller till en person- lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Växjö och Linköpings stift, samt länsstyrelserna och läns museerna i Kronobergs, Jönköpings, Östergötlands och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i rapporten.

Fältarbetet och rapporterna har utförts av antikvarier Magnus Johansson, Magdalena Jonsson, Cecilia Ring och Liselotte Jumme vid Kalmar läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Växjö stift, Länsstyrelsen i Kalmar län, Kalmar läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Kort kyrkogårdshistorik

En kyrkogård skiljer sig från en begravningsplats på så vis att den ligger i direkt anslutning till en kyrkobyggnad. En begravningsplats rymmer ofta ett kapell inom sitt område. I förhistorisk tid varierade gravskicket mellan brandgravar och jordbegravningar.

Kristendomens införande innebar bl a att kremering av kroppar förbjöds. Längre begravdes människor i närheten av sina hem, men under medeltiden anlades kyrkogårdar i allt högre utsträckning kring kyrkorna. Kyrkogårdens område delades först upp mellan byarna, med byvisa begravningar, senare i hemman. Den medeltida begravningsplatsen bestod troligen av ängslika områden kring kyrkan där de välbärgades gravminnen i form av stenkors, tumbor och hällar stod uppställda. Enklare gravar kunde markeras av en liten kulle eller ett träkors. Kyrkogården omgärdades vanligen av träbalkar med spåntak. I mitten av 1700-talet kom ett kungligt påbud om att kyrkogårdsmuren, eller bogårdsmuren som man då kallade den, skulle vara uppförd av gråsten utan bruk, alltså kallmurade. I början av 1800-talet tillät man att de murades med kalkbruk om de täcktes med tak. Reformationen innebar på många sätt en förändrad syn på det som hörde kyrkan till. Många kyrkogårdar lämnades vind för våg, murar revs och djuren betade fritt i markerna. Först under 1700-talet började man visa mer intresse för kyrkogårdarnas vård och utformning.

Före 1800-talet var det vanligt att människor av högre stånd begravdes inne i kyrkan, medan vanligt folk begravdes på anonyma allmänningar kring kyrkan. Under 1700-talets slut ökade protesterna mot begravningar i kyrkan då det ansågs ohygieniskt och orsakade stort obehag, speciellt sommartid. År 1815 beslöt Sveriges riksdag om att begravningsplatser skulle anläggas utanför städer och byar, också det av hygieniska skäl. I bland annat Västervik och Kalmar finns sådana begravningsplatser. Först efter 1815 blev det också mer allmänt förekommande med genomgripande planläggning av kyrkogårdarna med gångsystem och planteringar. Det blev också allt vanligare med planteringar av träd kring kyrkogården, sk trädkrans. Genom 1815 års förordning förbjöds definitivt begravningar inne i kyrkan. Kyrkogårdar och begravningsplatser uppdelades i områden där den dödes familj fick köpa gravplats, och områden som var gratis. Dessa senare områden kallades vanligen allmänna linjen. Här begravdes människor i den ordning de avled. Det innebar bl a att äkta makar inte blev begravningsbredvid varandra. Fram till 1960-talet fanns bruket av linjegravar. Under 1800-talets senare hälft blev det allt vanligare för samhällets arbetare och medelklass att skaffa sig egen gravplats. Samtidigt blev de förmögna gravvårdar allt mer påkostade. Vid ungefär samma tid började man anlägga kyrkogårdar med en mindre strikt utformning, än den tidigare, och med ett mer naturinspirerat utseende. Vid 1900-talets mitt anlades kyrkogårdar med en större anpassning till den lokala topografin och de lokala växtförhållandena, bl a tillkom många skogskyrkogårdar. I och med att man började använda moderna maskiner har skötseln av kyrkogårdarna delvis förändrats. Tidigare grusgravsområden har såtts igen och staket och andra detaljer har tagits bort för att underlätta arbetet. Under de senaste decennierna har minneslundar tillkommit på nästan samtliga kyrkogårdar.

Växjö stift – en kort historik

Småland och Öland var under tidigaste kristna tid knutna till stiftet i Hamburg- Bremen. År 1103 lyckades den danske kungen genom intrigerande med påven och tyska kejsaren tillskapa det nordiska ärkestiftet. Utbrytningen fick sitt biskopssäte i Lund och den nordiska kyrkoprovinns styrdes under tre kvarts sekel från Danmark. Ärkestiftet i Lund omfattade hela nordliga Europa med Skandinavien och Island, de nordatlantiska öarna samt Grönland. Den kyrkliga expansionen med byggande av de första kyrkorna i Småland och på Öland bär därför tydliga spår av sydskanandinavisk påverkan.

Stiftsbildningarna i den svenska delen av kyrkoprovinsen pågick dock samtidigt och när Uppsala blev ärkebiskopssäte 1634 bestod den nya svenska kyrkoprovinsen av fyra stift jämte Uppsala, nämligen Linköping, Skara, Strängnäs och Västerås. Sex år senare omtalas i ett gåvobrev en biskop i Växjö vid namn Balduin. Växjö stift måste därför ha tillkommit mellan 1164 och 1170.

Det nya stiftet skapades genom utbrytning från Linköpings stift och kom att omfatta Varend, Finnveden, och Njudung. Värendsdelens utgjordes av fem härader, Allbo, Kinnevald, Konga, Norrvidinge samt Uppvidinge. Finnveden bestod av Sunnerbo, Östbo och Västbo medan Njudung var uppdelat i två härader, Västra och Östra Njudung.

Växjö stifts gränser mot Linköpings stift kom dock snart att bli föremål för diskussioner. Tvisten löstes först genom den påvelige legaten Vilhelm av Sabinas skiljedom 1248. Växjö stift kom efter domen att endast omfattas av Varend vilket gjorde stiftet till det minsta i landet vid den tiden. Området som motsvaras av nuvarande Kalmar län tillhörde under medeltiden Linköpings stift.

År 1555 blev Norra och Södra Møre samt Öland ett självständigt kyrkligt förvaltningsområde, ett s k ordinariedom, inom Linköpings stift. Ordinariedomerna inrättades av Gustaf Vasa och var ett sätt att minska biskoparnas makt. Vid samma tidpunkt överfördes det gamla folklandet Finnveden till Växjö stift. Finnveden hade dessförinnan tillhört både Skara och Linköpings stift. År 1583 upphörde Kalmars och även Jönköpings ordinariedomerna. Man återgick då praktiskt taget till den gamla stiftsindelningen där områdena kring Jönköping, Tveta, Vista och Norra Vedbo återfördes till Linköpings stift och Mo härad till Skara stift. Östbo och Västra Njudung lades till Växjö stift dit också Östra Njudung fogades från Linköpings stift. År 1621 fogades också Tveta och Vista härader till stiftet i Växjö.

Kalmar blev åter ett kyrkligt förvaltningsområde 1603 då man blev superintendentia. En superintendentia är ett område som avskilts från ett äldre stift och som senare fick status av eget stift. Ursprungligen ingick hela Kalmar län utom Tjust i superintendentian men med tiden kom Sevede, Aspeland och Tuna län att övergå till Linköpings stift. När Kalmar 1678 blev eget stift omfattade det Södra och Norra Møre, Handbörd, Stranda och Öland. Denna indelning bevarades fram till 1903 då det beslutades att Kalmar stift uppgick i Växjö stift. Sammanslagningen realiserades 1915 då Kalmars biskop Tottie avled. För närvarande har Växjö stift 222 församlingar. Stiftets minsta församling är Jälluntofta med knappt 60 kyrkotillhöriga och den största är Jönköping Sofia med 21 850 tillhöriga. I stiftet finns drygt 300 präster och drygt 100 diakoner. Inom stiftet finns cirka 350 äldre kyrkor och antalet medeltida kyrkobyggnader är stort. De flesta sockenkyrkor omges dessutom av medeltida kyrkogårdar. Under 1900-talet har det tillkommit nya begravningsplatser och även nya kyrkor i städerna.

FLISERYDS KYRKOÅRD

Fastighetsbeteckning: Åby 1:96, Fliseryds socken, Mönsterås kommun, Handbörds härad, Kalmar län, Småland.

Befolkningstal: 1750: 1001 inv, 1800: 1985 inv, 1850: 2957 inv, 1900: 3355 inv, 1950: 2397 inv, 2004: 1495 inv

Kyrkomiljön

Fliseryds kyrka och kyrkogård ligger idag mitt i Fliseryds samhälle utmed gamla landsvägen från Mönsterås. I anslutning till kyrkan finns församlingshemmet som byggdes på 1950-talet. Tidigare låg kyrkstallar norr och söder om kyrkan men idag finns endast en mindre länga kvar öster om kyrkan. Prästgården låg tidigare i Pilö nära Finsjö. I början av 1900-talet väcktes tanken på att sälja Pilö och uppföra en ny prästgård i anslutning till kyrkan. År 1923 stod den nya prästgården klar.

Kyrkan

Fliseryds socken omtalas första gången 1311. En kyrka bör ha funnits på platsen vid den tiden. Denna kyrka var uppförd i anslutning till sätesgården Kyrkeby, sedermera Fliseryds gård. Den medeltida kyrkan brann 1811 liksom sätesgården. Den nya kyrkan byggdes på ny kyrkplats i byn Åby 1816-1818. Ritningarna gjordes av arkitekt Per Wilhelm Palmroth och bygget leddes av byggmästare Israel Callmér. Fliseryds kyrka är exteriört byggd i nyklassicistisk stil. Kyrkan har en grekisk korsplan med sakristian bakom koret i söder. 1880 revs vapenhuset vid den norra gaveln och ersattes av ett torn. Ritningarna till detta utfördes av stadsbyggmästare Löfqvist. Interiört har kyrkan en mycket välbevarad nyklassicistisk inredning.

Kyrkogårdens historik

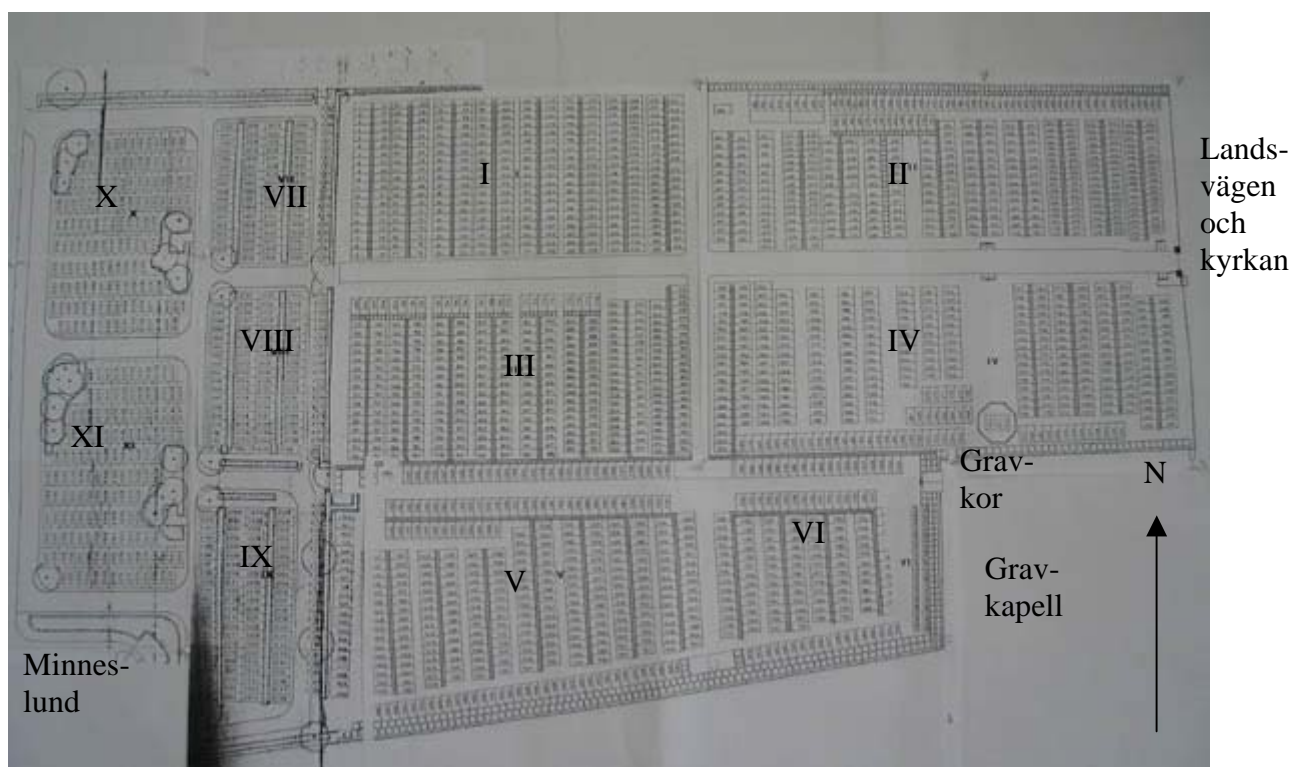
Fliseryds sockens äldsta kyrkogård låg i anslutning till den kyrka som brann 1811. Efter branden inleddes arbetet med att bygga upp en ny kyrka och den första frågan man hade att ta ställning till var var kyrkan skulle placeras. Fliseryds gård låg långt västerut i socknen och gjorde att de flesta sockenborna hade en lång väg till kyrkan. Till slut kom man fram till beslutet att placera kyrkan i Östra Åby där den idag ligger. Denna plats var vid tiden för uppförandet av kyrkan en by men skulle så småningom utvecklas till en centralort för bygden.

Kyrkogården fick naturligtvis också flyttas för att ligga i anslutning till kyrkan. Marken där den gamla kyrkogården låg såldes 1852 till ryttmästare J. G. Nordenankar som ägde Fliseryds gård. Området omfattade 30 3/10 kappland. Villkoret för köpet var att marken inte fick användas för åkerbruk eller bete och skulle vara väl inhägnat i 50 år från 1818 räknat. Marken skänktes på nytt till församlingen 1936 av dåvarande ägaren till Fliseryds gård godsägare C.G.A.V. Nordenankar. Gåvan åtföljdes av en penningdonation som tillsammans med eventuell avkastning från marken ska användas dels för att sköta familjen Nordenankars gravplats samt dels för verksamheter, inköp och dylikt inom församlingen som inte täcks av skattemedel. Idag är platsen utmärkt med en minnessten och en klockstapel. På platsen hålls friluftsgudstjänster under sommaren.

Den nya kyrkogården anlades söder om kyrkan med landsvägen emellan. Marken till kyrkogården skänktes av hemmansägaren Karl Hemming. Området måste ha varit sankt för länge fanns ett ordstäv i Fliseryds socken som lød: Du kommer nog till Karl Hemmings

mosse. År 1821 ska man ha planterat träd på kyrkogården. I detta arbete var trädgårdsmästaren på Fliseryds gård engagerad.

Uppenbarligen hade endast ett mindre område ställts i ordning som kyrkogård. Man kan tänka sig att församlingen vid den här tiden var hårt ansträngd av kyrkobygget och den kyrkogård som anlades dimensionerades för att klara det akuta behovet. Redan 1833 görs den första utvidgningen av kyrkogården. Den ska enligt uppgift ha gjorts väster ut. Området invigdes av kontraktsprosten Pehr Dahlström. Ytterligare utvidgningar gjordes 1907 och 1916. År 1907 omgärdades de nya delarna av kyrkogården med stödmur och ett nytt område ställdes i ordning. Arbetet skedde under ledning av entreprenören Carl Oskar Carlsson. Samme man var inblandad i arbetena 1916 tillsammans med lantbrukaren Valfrid Karlsson från Åby. Det förefaller då som att man iordningställt mark som omgärdats redan 1907. Man har också påfört grus på gångarna. Båda utvidgningarna bör ha gjorts i väster men var gränserna för de olika utvidgningarna, inklusive 1833 års utvidgning, gick är inte känt. Det syns inte heller några spår av detta på kyrkogården idag. De äldsta gravvårdarna i kvarteren I och III är från 1916 vilket skulle kunna indikera att detta område var det som togs i bruk i samband med utvidgningen 1916.

Karta över Fliseryds kyrkogård.

Kalmar läns museum saknar tyvärr äldre fotografier av Fliseryds kyrkogård. De äldsta bilderna är flygfotografier från 1935. Bilderna fokuserar på kyrkan varför endast de östra delarna av kyrkogården, främst kvarter II, syns. Kvarter II har vid den här tiden en tydlig struktur med köpegravar i väster, öster och norr. Dessa gravar är omgärdade och belagda med grus. Det samma verkar ha gällt för kvarter IV men i mindre omfattning. I båda dessa kvarter finns en större gräsyta utmed huvudgången. Här syns enstaka grusbelagda gravplatser. Troligen var även dessa köpegravar fast mindre till yta och utformning. Den östra delen av kvarter I skimtar också i bilden. Här finns tre rader med omgärdade och grusbelagda köpegravplatser i kvarterets östra kant. Resten av kvarteret användes som linjegravsområde.

På bilderna syns inte det gravkor som byggdes av kapten Oscar Ahlgren. Gravkoret uppfördes i början av 1920-talet som gravplats för kapten Ahlgren och hans maka.

Nästa flygfotografi är från 1947 och visar de östra delarna av kvarteren II och IV. Nu är det ett mycket strukturerat område som framträder på bilden. Den stora gräsytan som gav ett något oordnat intryck av kyrkogården på bilderna från 1935 är nu mindre och tydligt avgränsad av grusbelagda gångar. Flera av raderna med gravvårdar är ryggställda i tydliga rader och alla på bilden synliga gravplatser är belagd med grus och omgärdade. Två år efter att bilden togs inleddes arbete med att bygga ett gravkapell. Kapellet ritades av arkitekten S. A. Söderholm.

På ett flygfotografi från 1957 syns hela kyrkogården, gravkapellet och gravkoret. Bilden visar att kvarter I och III varit ordnade på likartat sätt. I öster finns fyra rader av köpegravar och därefter följer linjegravsområdet. I kvarter III finns också en rad av köpegravar utmed huvudgången i nord-sydlig riktning. Gravplatserna på linjegravsområdet i kvarter I är överväxta av gräs medan området i kvarter III förefaller ha öppen jord. En del av området är ännu inte taget i bruk. Framför familjen Ahlgrens gravkor i kvarter IV är en öppen grusplan med planteringar. På bilden kan man se att arbetet med en ny kyrkogårdsutvidgning kommit en bit på vägen. Det nya området ligger söder om den gamla kyrkogården. Stödmuren som omger området i öster och söder har byggts liksom trappan som leder upp till området från gravkapellet. Kyrkogården ritades av trädgårdsarkitekt Harry Kolsby men justerades av trädgårdskonsulent Gösta Engstedt. Förslaget omfattar också strikta direktiv för hur gravvårdar och gravplatser fick utformas. Inga grusbelagda eller omgärdade gravplatser tilläts och gravvårdarna skulle godkännas av kyrkorådet. Växtmaterialet skulle utgöras av rönnar samt tuja- och blommande häckar, företrädesvis Cotoneaster, mellan de ryggställda gravvårdarna. Gräsmattan gavs ett eget avsnitt. Den skulle sås in med 2,5 kg frö per 100 kvadratmeter. Blandningen skulle bestå av 50% rödsvingel, 25 % rajgräs, 20 % änsgröe och 5 % rödven. Dessutom skulle det i detta blandas i 30 gram frö av vitklöver. Området togs i bruk 1959.

Under 1960-talet ska enligt uppgift ett större arbete med att lägga om kyrkogården ha påbörjats. På ett flygfoto från 1964 som visar de östra delarna av kyrkogården kan denna omläggning ännu inte ses. Omläggningen innebar att i stort sett samtliga gravplatser såddes in med gräs och de flesta omgärdningarna togs bort. Mellan de ryggställda raderna med gravvårdar ska höga häckar ha planterats. Arbetet pågick under flera år. Troligen var ambitionen att få den gamla och nya kyrkogården att smälta ihop till en enhet genom att ge den gamla kyrkogårdsdelen samma uttryck som den nya.

Den senaste utvidgningen av Fliseryds kyrkogård gjordes 1984. Förslaget togs fram av Trädgård- och Markprojektering, Gunnar Karlsson AB. Utvidgningen omfattade 7705 kvadratmeter. Denna utvidgning gjordes väster om kyrkogården. I sydvästra delen av området anlades en minneslund som togs i bruk 1986. Två år senare gavs tillstånd till att bredda den östra porten. Detta är kyrkogårdens huvudentré. Eventuellt var det vid samma tidpunkt som grusgångarna på den äldsta kyrkogårdsdelen belades med asfalt.

De häckar som planterades mellan gravraderna ska enligt uppgift ha varit höga tujahäckar. Dessa togs bort under 1990-talet och ersattes av arter som häckoxbär, måbär och ölandstok.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Fliseryds kyrkogård är belägen väster om Fliseryds kyrka. Mellan kyrkan och kyrkogården går landsvägen från Mönsterås. Kyrkogården är i det närmaste rektangulär till formen och indelad i 11 kvarter. Den kyrkogård vi ser idag har flera klassicistiska drag t.ex. en markerade huvudgång samt väl avgränsade kvarter. De två senaste utvidgningarna som gjorts av kyrkogården är väl synliga. Den utvidgning som gjordes 1957 har i synnerhet kommit att sätt sin prägel på kyrkogården eftersom den förefaller ha varit utgångspunkt för den omläggning som successivt gjordes av den äldre kyrkogården från mitten av 1960-talet. Majoriteten av gravvårdarna är ryggställda och flera av raderna har rygghäckar emellan. I kvarter II och IV har flera av de mest påkostade köpegravarna placerats i kvarterens ytterkanter. Båda kvarteren har under lång tid varit köpegravsområden. Köpegravar finns även i kvarteren I och III men dessa båda kvarter domineras av ett sammanhängande linjegravsområde kvar. I kvarteren I, II, III och IV finns enstaka lediga gravplatser medan kvarteren V och VI är fullbelagda. Av de områden som tillkom vid utvidgningen 1984 har kvarteren VI, VII och VIII tagits i bruk medan IX och X ännu inte börjat användas.

Ingång till kyrkogården i öster.
(KI Fliseryds kyrkog 001)

Grusgång mellan kvarter IX och V.
(KI Fliseryds kyrkog 011)

Omgärdning

I norr, öster och söder: Kallmurad stödmur av huggen granit. P.g.a. markens lutning övergår stödmuren i sydväst till en mur ovan mark. I norr gör muren en vinkel vilket gör att gravkapellet inte omges av muren.

I väster: Enkelt trästaket

Ingångar

I öster: Huvudingång i öster markerad av två stolpar av tegel, putsade och avfärgade i vitt samt avtäckta med svartmålad plåt. Vid ingången finns också trappor som leder upp till gravkvarteren. I anslutning till gravkapellet finns en mindre gångstig med trappa av huggen granit som leder till kvarter VI. Till gravkapellet finns en infartsväg. På gravkapellets norra sida går en gång som, via en trappa av huggen granit, leder upp till den del av kyrkogården som tillkom 1957.

I nordväst: Infart för arbetsfordon från förråd och verkstad.

Vegetation

Trädkrans: I öster planterade lönnar.

Övrigt: Häckmaterialet är skiftande och består av måbär, häckoxbär, liguster, ölandstok m.m.

Ett mindre antal träd, lönnar och lindar, är planterade i anslutning till gångsystemet. I kvarter V och VI är ett antal rönnar planterade samt i kvarter V en hängask. I kvarteren IX och X finns anlagda buskage som består av bl.a. lind och spirea.

Se vidare i de enskilda kvartersbeskrivningarna.

Gångsystem

En huvudgång går i öst-västlig riktning från kyrkogårdens östra ingång. Denna är liksom två mindre gånger som korsar huvudgången i nord-sydlig riktning, belagd med asfalt. Huvudgången är i öster lägre än gravkvarteren och omges därför på båda sidor av en kallmurad stödmur av huggen granit. I denna finns på var sida av gången två trappor av granit. I gränsen mellan kvarter II och I samt IV och III har gången höjt sig upp till gravkvarterens nivå. I kvarter V och VI är en gång som går västerut från trappan i anslutning till gravkapellet insådd med gräs. På den nyanlagda delen från 1984 är gångarna belagda med grus och utlagda i ett rutnät som avgränsar de olika kvarteren.

Gravvårdstyper

Det första intrycket av gravvårdarna på Fliseryds kyrkogård domineras av de höga stående gravvårdarna i kvarter II och IV. Dessa båda kvarter har under lång tid varit köpegravsområden. I kvarteren I och III finns flera linjegravvårdar bevarade från 1910-talet fram till 1950-talet. Kyrkogården domineras av låga, stående gravvårdar av granit. Ett fåtal gravvårdar av avvikande material som trä, gjutjärn eller smide, marmor och sandsten finns på kyrkogården. Två gravplatser har kvar sin grusbeläggning och båda dessa omgärdas av gjutjärnsstaket. Ett fåtal gravplatser finns också som har kvar sin stenram.

Minneslund

Minneslundan anlades i kyrkogårdens sydvästra hörn i samband med utvidgningen av kyrkogården 1984. Området är en skogsdunge med höga tallar och blåbärsris. Nordöstra delen är insådd med gräs. Gräsmattan genomkorsas av en gång belagd med smågatsten. En bänk, ett skåp för gravljus i svart plåt och en mindre natursten finns på platsen. I gräsmattan är ett rutmönster av smågatsten lagt. Här kan man placera blomvaser. I nordost avgränsas platsen av en låg måbärshäck.

Minneslundan från nordost. (KI Fliseryds kyrkog 012)

Gravkapellet. (KI Fliseryds kyrkog 004)

Byggnader

Uppfördes 1949 efter ritningar av arkitekten S A Söderholm. Den östra gaveln är putsad och avfärgad i vitt medan övriga väggfasader är klädda med skivor av kalksten. Taket är belagt med svartmålad plåt. I öster finns en dörr och i väster ett långsmalt fönster. Interiört är taket klätt med vitmålad panel och väggarna putsade och avfärgade i vitt. Nyligen byggdes kapellet om interiört. Golvet höjdes upp i marknivå och ett nytt trägolv lades in. En ny likkyl installerades. Åtgärderna gjordes för att underlätta transporter för personalen. Utrymmet används idag som bårhus.

Gravkor

I början av 1920-talet lät kapten Oscar Ahlgren uppföra ett gravkor för sig och sin hustru. Byggnaden är putsad och avfärgad i vitt samt täckt av ett grönt plåttak. Över dörren av plåt i norr hänger en minnestavla över upphovsmannen.

Vaktmästeri

I kyrkogårdens nordvästra hörn ligger förråd och garage för kyrkogårdsvaktmästarnas material. Uthusen tillhör en fastighet som församlingen inköpte med tanke på att göra personalutrymmen. Bostadshuset står idag oanvänt eftersom församlingshemmet blivit den naturliga samlingspunkten för kyrkans personal. Uthusen används dock fortfarande som garage, förråd m.m..

Bod

Utmed kyrkogårdsmuren i norr, i kvarter II, står en mindre bod. Byggnaden är av trä, rödmålad med vita fönster- och dörrfoder. Taket är belagt med röd plegel. Fönster i öster och väster samt svartmålad dubbeldörr i söder. Boden används som förråd. När den byggdes är inte känt.

Övrigt

I gränsen mellan kvarter V och IV är ett brunnskar av kalksten uppmurat.

Borttagna gravvårdar är placerade söder och öster om gravkapellet. Flera av de borttagna gravvårdarna är av mycket hög ålder varför deras placering borde ordnas på ett lämpligare sätt. Här återfanns också en äldre sandstensvård som dokumenterades av läns museet 1978. Vid detta tillfälle noterades att gravvården hade sprickor. Gravvården, som var rest över kyrkoherde Fornander, död 1880, har nu fallit sönder i flera delar. Dess fundament står kvar på gravvårdens ursprungsplats i västra delen av kvarter II.

Beskrivning av enskilda kvarter/områden med kulturhistorisk bedömning **Kvarter II och IV**

Allmän karaktär

Kvarter II och IV är belägna i den östra delen av Fliseryds kyrkogård. De båda kvarteren utgör förmodligen de äldsta delarna av kyrkogården. I de båda kvarteren finns 385 respektive 336 gravplatser. Mellan de båda kvarteren går den asfalterade huvudgången. I norr och öster avgränsas kvarter II av kyrkogårdsmuren liksom kvarter IV gör i öster och delvis i söder. En del av den södra gränsen utgörs av kvarter VI. I väster avgränsas de båda kvarteren av en asfalterad gång i nord-sydlig riktning. Eftersom det finns en nivåskillnad mellan huvudgången och gravkvarteren finns det till varje gravkvarter två trappor från huvudgången. Nivåskillnaden planar ut mot väster och i gränsen mot väster är huvudgången och kvarteren i nivå med varandra. I norra respektive södra kant av kvarteren är en rad med höga gravvårdar

placerade. Dessa gravvårdar är vända mot söder respektive norr. I båda kvarteren är flertalet gravvårdar ryggställda med häckar av måbär eller häckoxbär emellan och vända mot öster eller väster. Mitt i kvarter II finns några gravvårdar som är ryggställda mot en häck av häckoxbär och vända mot norr. I mitten av kvarter IV finns ett antal rader med gravvårdar som står vända mot öster samt ett mindre antal fristående gravvårdar som är vända mot norr. I kvarter IV ligger också familjen Ahlgrens gravkor och framför detta är en gräsmatta, fri från gravvårdar. Den äldsta gravvården i kvarter II är från 1868 och i kvarter IV från 1838. Gravsättningar har gjorts under hela 1900-talet men inget decennium dominerar. I båda kvarteren finns flera gravvårdar med yrkestitlar. De vanligaste är hemmansägare, lantbrukare, byggmästare, handlanden, nämndeman, godsägare och kyrkvärd. Bland de något ovanligare titlarna märks sjökaptan, distriktsmontör, sömmerska, ryttmästare, rusthållare, krigsråd och fruktfarmare. På drygt hälften av gravvårdarna anges den dödes hemort. Med tanke på att Fliseryd är en landsortsförsamling är antalet lågt.

Gravvårdstyper

Intrycket av gravvårdarna i kvarteren domineras av de höga stående gravvårdarna som främst finns i kvarterens norra respektive södra ytterkant liksom i de västra delarna av kvarteren. Flera av gravvårdarna har fått en avvikande utformning t.ex. i form av kors, stubbar, eller pelare. Eftersom de båda kvarteren har brukats under hela 1900-talet finns det en stor variation av gravvårdar. De flesta gravvårdar är stående låga gravvårdar. Endast enstaka liggande gravvårdar förekommer. Stående gravvårdar från 1930-50-talen har försett med klassiserande stildrag som tempellika gavlar och kolonner. Flera av gravvårdarna är försedda med polerad dekor. Materialet är företrädesvis grå granit men också svart och

Kv II från sydost. (KI Fliseryd kyrkog 039)

Kv IV från nordväst. (KI Fliseryds kyrkog 040)

röd granit förekommer. Ett gjutjärnskors, ett kors av marmor samt en gravvård av sandsten finns i kvarter IV. Två gravplatser, varav den ena tillhör ryttmästare Nordenankar, är belagda med grus och omgärdade av gjutjärnsstaket. Kring tre gravplatser som är insådda med gräs är stenramarna bevarad men bitvis överväxt av gräs. Vid flera av gravplatserna kan man också ana sig till deras ursprungliga utformning.

Övrigt

I kvarter II finns två gravvårdar över medlemmar av familjen Nordenankar som ägde Fliseryds gård. Här finns också en påkostad gravvård över köpmannen Alfred Bergqvist som under 1930-talet var ordförande i Fliseryds kommun och en känd man i bygden. I kvarter II finns också fundamentet kvar av kyrkoherde Fornanders gravvård som i trasigt skick är placerad bakom gravkapellet. Den äldsta gravvården återfinns i kvarter IV och är rest över

ägaren till Fliseryds krutbruk krigsrådet Johan Fredrik Marks von Würtemberg död 1838. Han innehade bruket från 1818 och fram till sin död.

Ryttmästare Nordenankars och hans makas gravplats i kv II. (KI Fliseryd kyrkog 028)

Köpmannen Alfred Bergqvists familjegrav i kv II. (KI Fliseryd kyrkog 029)

Kulturhistorisk bedömning

Trots omläggningen av kvarter II och IV har en del av kvarterens äldre drag bevarats t.ex. de påkostade köpegravarnas placering i en ram runt kvarterens ytterkanter och de enklare köpegravarna i kvarterets mitt. De höga ålderdomliga gravvårdarna bidrar till kvarterens karaktär. Hos flera av dessa gravvårdar finns såväl hantverksmässiga som lokalhistoriska värden som bör värnas. Kvarteren har också ett socialhistoriskt värde i relation till andra delar av kyrkogården. De gravplatser som är belagda med grus bör bevaras för att visa på denna tradition liksom de exempel på omgärdningar av gravplatser som finns kvar. De båda gjutjärnsstaketerna i kvarter II samt gjutjärnskorset i kvarter IV ska införas på församlingens inventarieförteckning och i de fall gravrätten upphört vårdas av församlingen. Detta gäller också de stenvårdar från mitten av 1800-talet som finns i de båda kvarteren.

Krigsrådet J. F. Marks von Würtenbergs gravvård från 1838. (KI Fliseryd kyrkog 036)

Gravkoret som kapten Oscar Ahlgren lät uppföra. (KI Fliseryd kyrkog 037)

Kvarter I och III

Allmän karaktär:

Kvarter I och III är belägna öster om kvarter II och IV. Kvarteren omfattar 308 respektive 275 gravplatser. Kvarter I avgränsas i norr av kyrkogårdsmuren och kvarter III avgränsas i söder av kvarter V. Båda kvarteren avgränsas i öster av en asfalterad gång och i väster av en grusgång. Den äldsta gravvården är i båda kvarteren från 1916. I kvarter I dominerar gravvårdar från perioden 1910- till 1930-tal medan den dominerande perioden i kvarter IV är 1930- till 1950-talet. I västra delen av kvarter I är en rad med urngravar anlagd. Områdena har ursprungligen använts som linjegravsområden. Än idag kan man följa hur linjegravsområdet successivt tagits i bruk. Flera gravvårdar, i synnerhet i de äldsta delarna i kvarter I, har dock ersatts eller plockats bort. Längst i öster har det funnits tre eller fyra rader med köpegravar samt i kvarter IV en rad köpegravar utmed huvudgången. De sistnämnda gravvårdarna är vända mot norr. I övrigt är samtliga gravvårdar ryggställda och vända mot öster eller väster. Mellan samtliga ryggställda rader är häckar planterade. Häckmaterialet utgörs bl.a. av häckoxbär, måbär och ölandstok. Att ange yrkestitlar förekommer sparsamt. Vanligast är titeln hemmansägare som finns på sju gravvårdar och lantbrukare som återfinns på fem gravvårdar. Därutöver förekommer titlarna stationsinspektör, folkskollärare, färgaränka, trädgårdsmästare, förman, änka, handlanden, stationsföreståndare, skogvaktare och godsägare. På majoriteten av gravvårdarna är den dödes hemort angiven.

Gravvårdstyper

Majoriteten av gravvårdarna i kvarteret är låga stående gravvårdar. Flera av gravvårdarna har en utformning som är typisk för linjegravvårdar under olika perioder av 1900-talet. Bland köpegravarna finns höga stående gravvårdar och låga stående gravvårdar med klassiserande stildrag. Kvarteren har brukats under lång tid och här finns gravvårdar från flera olika tidsperioder. Liksom i kvarter II och IV finns flera gravvårdar, framförallt bland köpegravvårdarna, som getts en avvikande form t.ex. kors, pelare och urna på pelare. Materialet är främst grå och svart granit men också röd förekommer. Ett mindre antal trävårdar finns, främst i kvarter I. I kvarter III finns ett marmorkors. I anslutning till en del av köpegravplatserna kan man ana rester av omgärdningar.

Kv I från sydost. (KI Fliseryd kyrkog 042)

Träkors på linjegravsområdet i kv I. (KI Fliseryd kyrkog 045)

Kulturhistorisk bedömning

I kvarter II och IV kan spåren av kyrkogårdens tidigare utseende avläsas. De äldre köpegravplatsernas är placerade i kvarterens östra ytterkant och väster om dessa de enklare linjegravplatserna. Avståndet mellan köpegravvårdarna och en del gravvårdars utformning

låter betraktaren ana den tidigare utformningen med grusbeläggning och omgärdningar. En kontrast till dessa gravplatser är de enklare linjegravarna. Linjegravsområdet kan idag följas från 1916 och fram till slutet av 1950-talet. Dessa gravvårdar berättar om ett gravskick som idag är borta samtidigt som de visar på sociala skillnader mellan sockenborna. Flera av gravvårdarna representerar också ett hantverksmässigt värde genom sin speciella utformning eller valet av material. De trävårdar som finns kvar ska skötas så att deras livslängd förlängs så långt möjligt.

Kv III från nordväst. (KI Fliseryd kyrkog 050)

Linjegravvårdar från 1940-talet i kv III. (KI Fliseryd kyrkog 052)

Kvarter V och VI

Allmän karaktär

Kvarter V och VI utgör det område som tillkom vid utvidgningen 1957. Området är beläget söder om kvarteren III och IV. I öster och söder avgränsas kvarteren av kyrkogårdens stödmur och i väster av kvarter IX. Samtliga gångar är insådda med gräs. En huvudgång går från trappa till gravkapellet i öster och väster ut. Kvarteren omfattar totalt 531 gravplatser. Den äldsta gravvården, från 1959, finns i kvarter V. I kvarteren dominerar gravvårdar från 1960- och -70-talet. I kvarterets östra del är ett mindre antal urngravplatser i ordningställda utmed kyrkogårdens stödmur. Majoriteten av gravvårdarna är ryggställda och vända mot öster eller väster. Ett mindre antal vårdar som står i kvarterens ytterkanter är vända mot norr eller söder. I gränsen mot den äldre kyrkogårdsdelen är rönнар planterade. Som gräns mellan de båda kvarteren är en gång insådd med gräs i nord-sydlig riktning som leder fram till ett brunnskar av kalksten och en bänk. På var sida om dessa står en hängbjörk. I kvarter V är en hängask planterad. Att ange yrkestitlar är ovanligt i kvarteret. De som finns är kontraktsprost, skogvaktare, komminister och köpman. Den dödes hemort anges på en mindre andel av gravvårdarna.

Kvarter VI och V. (KI Fliseryd kyrkog 057)

Gravvård i kv V. (KI Fliseryd kyrkog 062)

Gravvårdstyper

Gravvårdarna i kvarteret är framförallt stående låga stenvårdar typiska för 1960- och 70-talen. Materialet är främst grå granit men också svart och röd förekommer. Ett mindre antal gravvårdar av avvikande material finns spridda i kvarteren. Dessa utgörs av tre smideskors, ett marmorkors, ett sandstenskors samt ett träkors.

Kultuhistorisk bedömning

Kvarteren har en struktur och en uppsättning av gravvårdar som är typiska för kvarterens anläggningstid. I det fortsatta bruket av området är det viktigt att bevara områdets karaktär med ryggställda gravvårdar och låga stående gravvårdar.

Gravvård i kv VI. (KI Fliseryd kyrkog 058)

Kv VII i förgrunden och där bortom kv VIII, X och XI. (KI Fliseryd kyrkog 070)

Kvarter VII, VIII, IX, X och XI

Allmän karaktär

Samtliga kvarter är belägna öster om de äldre delarna av kyrkogården. Hela området kommer när det tagits i bruk att omfatta 577 gravplatser. Idag är stora delar av kvarteren VII och IX i bruk medan endast två gravplatser är i bruk i kvarter VIII. Kvarter X och XI är ännu inte i bruk. Varje kvarter avgränsas i samtliga väderstreck av grusgångar. Gravvårdarna är ryggställda med häckar av måbär emellan. I kvarter X och XI är buskage planterade som skärmar av och ger ett vildvuxet intryck. De äldsta gravplatserna är från 1987 och finns i

kvarter VII och IX. Titlar saknas helt och den dödes hemort anges på ett mindre antal gravvårdar.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna är stående låga gravvårdar av grå, svart eller röd granit. De yngsta gravvårdarna har ofta ett personligare uttryck och gravplatserna är dekorerade med blommor, ljus, leksaker m.m.

Kulturhistorisk bedömning

Kvarteren anlades under 1980-talet och har getts en något friare utformning än kvarteren från 1950-talet. Det märks inte minst i utformningen av gravvårdarna och gravplatsernas utsmyckningar. I det fortsatta bruket av området är det viktigt att följa den plan som gjorts för området.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGRÅDEN I DESS HELHET

På Fliseryds kyrkogård har människor begravts under lång tid. En vandring över kyrkogården berättar om skiftande synsätt när det gäller begravningstraditioner, synen på döden och på sorgarbete i stort. Enstaka gravvårdar och grupper av vårdar vittnar om skiftande ideal och många gånger om hantverksskicklighet. De rymmer information som handlar om person- och eller lokalhistoria i form av personnamn, ort-/gårdsnamn och titlar. På Fliseryds kyrkogård förekommer vanliga titlar såsom lantbrukare och hemmansägare liksom mer ovanliga som distriktsmontör, sömmerska, fabrikör, rusthållare, skogvaktare, häradsdomare och fruktfarmare vilka alla vittnar om kunskap, näringar och samhällsfunktioner som funnits i trakten. Ortnamn finns angivet på flera gravvårdar.

Fliseryd nuvarande kyrkogård började anläggas i samband med att den nuvarande kyrkan, som stod klar 1818, uppfördes. Till kyrkomiljön hör kyrkan, kyrkogården och gravkapell liksom församlingshem och f.d. kyrkstallar.

Fliseryds kyrkogård är belägen i Fliseryds samhälle. Kyrkogården har utvidgats vid flera tillfällen under 1800- och 1900-talet. Den senaste utvidgningen gjordes i väster 1984. Stora delar av Fliseryds kyrkogård var tidigare belagd med grus och flertalet av köpegravarna var omgärdade. Av denna struktur kan man idag se spår i form av rester av omgärdningar och genom hur gravplatser är placerade i förhållande till varandra. I kvarter I och III finns ett sammanhängande linjegravsområde från 1916 till slutet av 1950-talet. Dessa gravvårdar berättar om ett äldre begravningsskick som tidigare förekom på de flesta kyrkogårdar. Tillsammans med köpegravar från motsvarande tidsperiod visar de på socknens sociala historia.

I många av de enskilda gravvårdarna finns kulturhistoriska värden att tillvarata. Det kan handla om personhistoriskt, lokalhistoriskt eller konsthistoriska värden. I kvarter I och III finns linjegravsområden bevarade. Linjegravsområdena var tidigare varnliga på våra kyrkogårdar. Man bör därför bevara delar av linjegravsområdena som en viktig del av kyrkogårdens historia. Linjegravvårdarna har tillsammans med de köpta gravplatsernas vårdar också ett socialhistoriskt värde. Gravvårdar som är från än mitten av 1800-talet bör införas på kyrkans inventarieförteckning och vårdas av församlingen. Även gjutjärnsvårdarna i kvarter IV samt gjutjärnsstaketet i kvarter II ska införas på inventarieförteckningen. Samma regler gäller för gravvårdar som plockats bort från kyrkogården och står uppställda på annan plats. Trävårdar var tidigare ett karaktäristiskt inslag på våra kyrkogårdar. På Fliseryds kyrkogård finns ännu ett fåtal trävårdar bevarade på ursprungsplats. Dessa har ett högt kulturhistoriskt värde och bör vårdas så att deras livslängd blir så lång som möjligt.

Kulturhistoriskt värdefulla och viktiga för upplevelsen av kyrkogården är de äldre träden, gravkoret, gravkapellet, stödmuren och smidesgrindarna.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar ändras och gravrätter återgår och får ny ägare. Det är dock viktigt att man i den långsiktiga förvaltningen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och gravvårdar från alla olika tider.

Sammanfattningsvis:

- Fliseryds kyrkogård tillsammans med kyrkan, kyrkotomten och gravkapellet skapar en värdefull kulturmiljö.
- Ett kulturhistoriskt värde finns i kyrkogårdens struktur som visar kyrkogårdens utveckling under slutet av 1800-talet och hela 1900-talet.

ARKIV OCH LITTERATUR

Antikvariskt Topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet
Kalmar läns museums topografiska arkiv
Lantmäteriet

Bucht, Eivor (red), Kyrkogårdens gröna kulturarv, Klippan 1992

Erixon, Sigurd (red), Sveriges bebyggelse, svensk statistisk topografisk uppslagsbok, Landsbygden del II, Uddevalla 1957

Hammaskjöld, Hans mfl, Minnets stigar – en resa bland svenska kyrkogårdar. Stockholm 2001

Hammarskjöld, Britt-Marie, Ett läns utveckling-Kulturminnesvårdsprogram för Kalmar län. Etapp 1, Översikt. Kalmar 1985

Persson, Gösta, Fliseryd vår barndoms bygd, Oskarshamn 1985

Rahmqvist, Sigurd (red), Det medeltida Sverige, Bd 4, Småland 4, Stockholm 1999

Tärnfors, Martin, historik över Fliseryd socken, Oskarshamn 1979

Ullén, Marian, Medeltida träkyrkor, 1 Småland samt Ydre och Kinda härad i Östergötland. Stockholm 1983

Muntliga uppgifter Bengt Larsson och kyrkvaktmästare Stefan Bärkeby.